15

II.

C. B. D.

DE

OBSERVANTIA IMPERIALI,

vulgo

Reichs-Herkommen.

In Alma Studiorum Universitate Argentoratensi,

PRÆSIDE

JO. GEORGIO KULPIS,

Instit. Impp. & Jur. Publ. Prof. Ord.

Ad d. 15. Mens. Novembr. 1685.

SOLENNEM Disputationem

instituit

JO. JOACHIMUS KOCH, Hamburg:

(***)

ARGENTORATI,

Literis JOHANNIS FRIDERICI SPOOR.

22

G. B. D.

De

OBSERVANTIA IMPERIALI,

vulgo

Reichs-Herkommen.

I.

Argumenti hujus necessitas & usus. Observantiæ appellationes. legales. arbitrariæ. à juribus similibus differentia. spuria. vera. Origo. descriptio.

QUicunque in lectione Actorum Comitialium aliorumque publicorum Germaniæ monumentorum, vel paulisper sunt versati, eos in pluribus juris, præsertim publici, capitibus, *Observantiæ Imperialis*, sive, ut vernacula nostra significantius exprimitur, des Reichs-Herkommens/ mentionem fieri, deprehendisse, nulli prorsus dubitamus. Nam & legibus publicis frequenter eò provocatur, & in controversiis inter Ordines Imperii subinde

agitatis, litigantium quisque Obſervantiam Imperialem, in ſuas partes trahere, vel ſaltem allegare, omnibus modis connititur, ſufficienti indicio, quam inſigne momentum, in rebus hujus generis, iſta præbeat. Unde *Imperialium obſervantiarum notitia* non ſolum inter cæteras ſupremo Germaniæ Tribunali præfecti Judicis, Aſſeſſorumque, virtutes, ſolenni quodam elogio, pertinet, & ex primæ conſtitutionis neceſſitate requiritur, ſed in aliis quoque, qui vel publicorum negotiorum tractatione occupati ſunt, vel ſimili ratione adminiſtrandæ Reipublicæ impendunt operam, iſthæc Germanici Juris haud exigua portio cognitu plane neceſſaria eſt, maxime, ſi ad illorum rigorem attendere velimus, qui cum *Praſchio*, V. CL. Juriſconſulti vel Juriſperiti nomine cenſeri non poſſe arbitrantur eum, *qui vel in una ſpecie, vel parte generali, imo etiam Capite Juris, imperitus offendatur,* nam in complexu Juris, de quo loquitur, & obſervantias haſce comprehendi, quæ mox ſubjungitur declaratio, ſatis demonſtrat. Et tamen, ſi dicendum quod res eſt, pauca admodum ſunt, quæ de hoc argumento apud publici, pauciora quæ apud privati Juris Commentatores deprehendas, nec uſpiam ferè quam in applicatione demum præſenti, hîc & illic, memoria illius, ſæpe ſatis tumultuaria, ſolet excitari. Ea ſaltim tractationis raritas, vel etiam difficultas, præſidio nobis eſſe debet, ſi forte, in hac ipſa diſquiſitione minus rectè videbimur tradidiſſe. Propoſitum verò nobis eſt, non totam materiæ hujus luculentiſſimæ amplitudinem exhaurire, ſed oſtenſo per modum Exercitii Academici aliquo ſpecimine, ad perficiendum hoc opus doctiorum cogitationes maturiores provocare.

Ord. Cam. P. 1. Tit. 3. §. 1. ſeqq.

de ICto Ver. & perſ. §. XIII. p. 73

qualc

quale institutum supremi Numinis directioni, Lectorumque favori, ante omnia cupimus esse commendatum.

II. Signavimus autem in Indice præscripto, id de quo dicendum est, per titulum *Observantiæ Imperialis*, in defectu commodioris appellationis; alias enim, si quis ad ultimam usque accurationem descendere velit, fatendum omnino est, quod jam *Schottelius* quoque, libri sui, *de singularibus quibusdam Germaniæ Juribus, præfatione*, submonuit, non dari in latinis vocabulum, quo propria vis ac indoles genuina Germanicæ vocis, das Herkommen/ satis significanter possit exprimi; siquidem nec verè consuetudo est, nec observantia, in sensu vulgari, & communi, quem alias Interpretes Juris Romani sectantur: unde etiam Exteris, rerum Germanicarum forte studiosis, quid hoc rei sit, tam facile non est intellectu, neque sua lingua commode id reddere possunt, quemadmodum de illo meminerunt Nostri, qui, cum in Recessibus Imperii, aliisque constitutionibus, pactis, documentis publicis, vocabulum hoc sæpius legerat, singulare aliquod jus, quod *Harcomman* dicatur, in Germania esse, opinatus fuerit, in vim proprii nominis, quod commune erat, accipiens. Interea titulo, quo sumus usi, tuendo, si non publicarum legum, & nominatim *Instrumenti pacis Cæsareo-Suecici*, autoritatem, *art. V. n. XII §. 31. & 33.* quod alii audacter faciunt, nos vero facere subdubitamus, saltem communem virorum pragmaticorum, imo ipsorum Imperii Ordinum, ita loquentium, morem, adducere possumus, quo satis constat, rem ipsam, quam intendimus, observantiæ nomine, explicari hactenus consuevisse.

 III. In

III. In Constitutionibus Comitialibus, ubi juris hujus, vel in respectu totius Imperii, vel etiam singularium Provinciarum intuitu, fit mentio, proprie das alte Herkommen/ vel etiam ein alter Gebrauch und Herkommen/ appellatur, variaque & vocis inflectione & aliorumque quoque similium nominum appositione, subinde exprimitur; nimirum, alte wolhergebrachte rechtmässige Billige Gebräuche: *item*, Gebrauch/Gewonheiten/und Herkommen: & plenius, hergebrachte Rechten / Gebräuche/ Herkommen und Gewonheiten. ita videmus in *Instrumento* quoque *Pacis Caesareo-Suecico* duo ista *Consuetudinem & observantiam* conjungi, in proxime vero antecedentibus *longi usus* nomen reperiri. In caetero arbitrariae locutionis usu eandem varietatem, tam in scripturis, statuum Imperii nomine confectis exhibitisque, quam Doctorum Juris publici commentariis ac libris, deprehendere licet, quà vel simpliciter das Reichs-Herbringen/vel cum elogio, das kundbare Herbringen/ mox das alte übliche Herkommen: das alte und Ruhige Herkommen: item die Reichskundige Observantz: das kundbare Reichs-Herkommen und Observantz: die Reichskundige alte Herkommene Rechte/ & sic deinceps, nominatur, quemadmodum vel apud solum *Londorpium* quae exstant varia & Electorum, & Principum & Civitatum memorialia, ne de aliis infinitis locis dicamus, quemque facile docere possunt. Apud Doctores *Observantiae* vocem uti jam dicere praeoccupavimus, quam maxime frequentatur, de quo *Lexicographi*

Ord. Regiment. d. A. 1500. §. — item eod. §. sol. add. R. I. Spir. d. A. 1542. §. 127. d. R. I. d. A. 1542. §. 17. Ord. Crim. praef. in fin. R. I. 1594. §. 11. R. I. 1512. Tit. 3. §. 14. art. V. § XV n. 47.

Vid. Londorp. Actor. publ. Contin. p. VI. L. 3. c. 10. p. VII. L. 6. c. 112. & 265. c. 618.

phi juris publici videndi ſunt. apud *Beſoldum* tamen & *uſurpantiam* legimus. *Uſus Germaniæ* dixit *Dn. Rhetius*. Videtur vero omnium commodiſſime, latino quidem ſermone, expreſſiſſe, *Notitia Imperij Bœcleriana*, quando *Legis Traditæ* & ſimpliciter deinde *Traditorum* nomine hîc uſa eſt, prout ex poſtea dicendis amplius apparebit. niſi quod *alibi* per legem *praxi & conſuetudine* ſtabilitam, explicare, ac legi per *traditionem* receptæ, opponere deprehendatur. *alibi* vero *Traditionem antiquam*, *praxin & Obſervantiam Imperij*, veluti ſignificationis æqualis, conjungat.

Theſaur. Pract. b. Voce.
Inſt. Iur. Publ. L. 1. *T.* 1. *§.* 14.
L. IV. c. 1. *p. m.* 49.
ad Ottom LP. p. 2.
Not. Imp. L. 6. *c.* 2. *pr.*

IV. Interea iſthæc nominis differentia, rei ipſius confuſionem peperit. Fuerunt, qui pro iisdem plane habuiſſe videntur, *conſuetudinem*, *uſum*, *communem obſervantiam*, *& ſtylum Curiæ*, uti præter *Angelum Aretinum*, *Antonium de Butrio*, *Johannem Fabrum* aliosque, *Boërius*, terminos hoſce in univerſum; uſum vero conſuetudinem & obſervantiam, *Klockius* atque *Carpzovius* fere promiſcue adhibuerunt. Inter obſervantiam & conſuetudinem *ſubtilem* aliquam *differentiam* eſſe tradidit *Georgius Barſchamp*. Alii tamen operoſius tum hæc à ſe invicem, tum à ſtylo Curiæ, diſtinxerunt, quanquam iterum non ſine magnâ explicationis diſcrepantia. Apud *Rhetium* in *Inſtit. jur. publici* ea Doctorum notatur diſciplina, quâ, qui curate loquuntur, *ſtylum Curiæ de modo procedendi* vel concipiendi vel pronuntiandi aut emittendi quædam in Curia vel Judiciis recepta: *uſum & obſervantiam* in genere *de judicialibus*: *conſuetudinem* vero in latitudine aliqua, tam de *judicialibus* quam *extra judicialibus*, exaudiant. *Additionator Collegij Argentoratenſis* ita diſcreminat, conſuetudinem, quidem

Conſ. 8. *n.* 1.
de Contrib. c. 20. *n.* 91.
11. *Reſp.* 40. *n.* 16. *ſeqq.*
Radic. Clauſul. c. 14. *n.* 17.
L. 1. *T.* 1. *§.* 24.
ad tit. de Leg. th. 44. 45.

 ab

ab Obſervantia, duplici modo, *primum* quod præſcriptio temporis & alia in probatione obſervantiæ non requirantur, quæ tamen in conſuetudine probanda neceſſaria ſint; *deinde* quod obſervantia inducatur actu uno & ſententia, & in nudo aliquo actu conſiſtat, cum ad conſuetudinem introducendam, ad minimum duo actus requirantur; à ſtylo curiæ vero in eo, quod hic tantum formam præſcribat, quemadmodum acta judiciaria & ſententiæ recte confici debeant, ubi obſervantia non minus quam conſuetudo, circa ipſam cauſarum definitionem deciſionemque verſetur: atque in eam rem varios Doctores allegat. Qui *Beroum* aliosque apud *Antonium Scappium* laudatos, ſequuntur, plures differentiæ rationes aſſignant, quas tamen non minus, ac ſuperiores plerasque rejecit confutavitque *B. Tabor* Noſter; qui alias obſervantiam in genere in publicam & privatam, publicam rurſus in judicialem & extrajudicialem diſtinxit; *privatam* dicit, quæ ex actibus partium, quæ inſtrumentum contractus alicujus ſecutæ ſunt, deſumitur, quando de interpretatione ejusdem dubitatur, quod actus ſequens declaret voluntatem præcedentem; *publicam* vero, & quidem *judicialem*, quæ ex actibus judicialibus, *extrajudicialem* quæ ex actibus extrajudicialibus colligatur, *illam* nihil aliud eſſe quam ſtylum Curiæ, *hanc* vero, ipſam conſuetudinem; atque pro hac opinione adducit *L.35. ff. de Legib. L.1. §.33. ad SCt. Silan. l.3. C. de ædif. privat.* inprimis vero *l.1. §.10. C. de V. J. E.* quâ conſuetudinis nomine exprimitur id, quod *§. ult. Inſt. de ſatisdat.* per Obſervantiam indicatur; Alii obſervantiam à Conſuetudine, tanquam cauſam ab effectu diſcernunt, quod obſervantia ſit frequens ille uſus,

de jure non ſcript. prælim. 2. n. 10.

Tr. de Confrontat. part. 1. §. 17 ſeqq.

usus, ex quo tandem consuetudo oriatur, quæ *Treutleri*, cumque secuti *Rennemanni*, atque *Hunnij*, sententia est, sed à *Bachovio*, qui rem istam invertit, jam *in notis* refutata. *V. 1. D. 1. l. 9. l. a. de princip. jur. d. 9. l. 3 l. b. quæst. 48.*

V. Equidem nostrum non est, singula hæc sub ulterioris disquisitionis examen revocare, fortassis tamen, ad solidiorem præsentis argumenti notitiam comparandam, haud parum proderit, si noverimus, quænam causa sit, quare Doctores ita valde confusè, ut ipse *D. Tabor* fatetur, *de observantia* loquantur. *d. l. §. 16.* Quæ certe mihi non aliunde, quam ex confusione juris Romani atque Germanici, repetenda esse videtur, frustra enim ex peregrinæ gentis legibus derivaveris, explicaverisque, quæ institutis propriis ac domesticis nostris originem suam unice debent. Nam illud sane expeditum, & ab omnibus concessum est, talem speciem juris, quæ apud Germanos das Herkommen dicitur, Romanos non habuisse, in appellanda tamen hac explicandaque juris Germanici parte, & pragmatici homines in tractationibus negotiorum publicorum, Curiisque, & Doctores in scholis, passim mutuatis ex jure Romano, aut saltem ex ejusdem interpretum disciplina, traductis, vocibus sunt usi, atque hoc proposito *observantiæ* nomen heic invaluit, non quasi illud ipsum, eo sensu, quo forte in libris juris Romani, illiusque Interpretum, occurrit, exacte significaret, repræsentaretque id, quod nos vernacula nostra, das Herkommen/ dicimus, sed quia in comparatione ad instituta Romana, ad quæ communiter res etiam nostras, more jam pridem recepto, solemus conferre, commodior appellatio nulla reperiebatur; quæ denique etiam, ut propius quod debebat exprimeret,

ab

ab uſu juris vulgari ad excellentiorem quendam ſenſum erat provehenda. Unde jam facile apparet, quam juſta ſit illorum diſciplina, qui à conditione nominis, per ſimilitudinem tantum & comparationem aliquam huc translati, ipſius rei, utrinque ſignificatæ, paritatem exæquationemque, vel ut cum Philoſophis loquamur, identitatem formæ, arguere, ſuſtinuerunt. Ego ſane contendere auſim, vocabulum *obſervantiæ*, quotiescunque in legibus Romanis legitur, quod quidem tam frequenter factum non eſt, ſemper fere præſupponere legem aliquam, ſive jus jam conſtitutum, aut negotium expreſsâ voluntate adornatum, cujus uſus inſecutus, adeoque legis illius vel negotii executio, aût exercitium in actum aliquem degreſſum, voce iſta ſignificetur, ita ut rectius & forte magis latine ſiquis loqui velit, *obſervationem* potius quam *obſervantiam* dicere poſſet, quemadmodum eædem leges etiam promiſcue nomina iſta uſurpant. Non vacat jam, neque etiam operæ pretium eſt, ſingula loca excutere. ex iis tamen, quæ cogitanti ſuccurrerunt, non vana conjectura niti, quæ diximus, facile poteſt demonſtrari. docet hoc primum *l. 37. ff. de Legib.* quæ ſedes eſt obſervantiæ, quæ legem interpretatur, utut nomen ipſum, diſerte illic non exprimatur. Sed in § *ult. J. de ſatisdat. de obſervantia urbis Romæ*, habetur, quam provinciæ omnes ſequi debeant, ubi vel ipſa res, de qua ſermo eſt, *forma* nimirum ſatisdationis judicialis, quæ legibus utique apud Romanos perſcribebatur, id quod volumus, oſtendit. Clarior eſt textus in *l. 1. pr. ff. de teſtam. milit.* ubi expreſſe *Obſervantia Legum* dicitur, atque per *obſervationem juris* in *l. 14. C. eod.* veluti παραφυλακῶν explicatur; eaque formula loquendi

quendi sæpe occurrit; ita *juris honorarij observatio*, in *l.3. C. de suis & leg.* iterum *juris nostri observatio*, hoc est, mere positivi, ut contextus docet, in *l.33. §.2. ff. ad L. jul. de adult.* in *l.5. C. de metat.* hospitandi facultas sub certâ *observatione* conceditur. simili ratione in *l.19. §.2. ff. de castr. pecul.* sine *observatione legum* testamentum facere, dicitur, & in *l.14. pr. ff. de jure Codicill.* Codicillos *observationem* & *legem juris*, à testamento traditam servari; in *l.1. C. de Hæretic.* Catholicæ *legis observatores* opponuntur Hæreticis & Schismaticis, & fere in universum *observari* nihil aliud est, quam secundum leges fieri, eorumque præscripto obedientiam præstari. Conf. *l.29. §.6. ad L. Jul. de adult. l.71. §.2. ff. de Leg.1.*

VI. Quod si à Legibus ipsis ad Glossatores, atque Interpretes, transeamus, hæc omnia manifestius apparebunt, annon enim communiter *observantiam* à consuetudine & præscriptione in eo, tanquam charactere formali, distinguunt, quod in observantia non requiratur tempus longum, ut in consuetudine aut præscriptione, addita hac ratione perpetua, quia *non inductiva sed interpretativa sit actus præcedentis*, ita enim & antiquiores loquebantur, & proximis temporibus ex *Cravetta* repetiit *Klockius*, loco antea nominato. imo in vim regulæ jam c.20. n.94. transierunt ista, *quod ille intellectus pactionum assumi retinerique debeat, quem rerum exitus, id est, observantia atque executio partium demonstret: quod observantia subsecuta naturam ipsam actus declaret: quod privilegia, leges, statuta, per usum & observantiam subsecutam declaranda sint:* quemadmodum ex *Fontanella* & *Schultesio* consignavit *Besoldus*. quare recentioris disciplinæ est observantiæ Thes. Pract. h. voce. in *inductivam* & *interpretativam* partitio, ab illis adorna-

B ta,

ta, qui in Imperio Germanico multa huic parti juris, quæ *Obſervantiā Imperialis* nomine venit, originem ſuam debere, perſpexerunt, quam quidem, utpote rebus noſtris alias ſatis commodam, non improbo, ſed ſolum, in hoc ſignificatu acceptam, ex legibus Romanis vix repeti poſſe, opinor, quæ obſervantiam aliam, quam interpretativam, vel ſaltim demonſtrativam rei jam antea exiſtentis, forte non habeant. Unde tandem, qui obſervantiam, uſum, conſuetudinem, ſtylum Curiæ, pro iisdem habere volunt, in decurſu ad ſolum jus Roma-
loc. cit. §. 24 num locutiones ſuas determinare videas. Sane *Rhetius* poſtquam differentiam, quam aliàs doctores inter iſta faciunt, expoſuiſſet, hæc ſubjicit: *ſed in jure Cæſareo, uſus, obſervantia & conſuetudo, non raro promiſcue ſumuntur*, quod facile admitti poteſt; quando vero pergit,
§. 25. *nec Imperii conſuetudines, multum inter eadem diſtinguunt*,
art. V. §. XII allegatque in eam rem, *Inſtrumenti Pacis Weſtphalicæ*, ver-
n. 31. ba illa: *ſive longo uſu, ſive ſola deniq; obſervantia dicti anni*, videtur non ſolum ſui oblitus eſſe, ſiquidem in *Com-*
ad proœm. *mentario* doctiſſimo, quem *in jus Feudale* antea ediderat,
p. 30. n. 9. ex eo ipſo loco, *omnino obſervantiam tanquam debilius, conſuetudini opponi*, probare voluerat, quod poſterius,
de confront ante ipſum *D. Tabor* quoque fecit; ſed apparet inſuper
p. 13. n. 16. confundi vulgarem vocis ſenſum, cum excellentiori iſto, quem hic intendimus, neque enim *obſervantiam* in loco adducto, ſignificare das Herkommen/ contextus oſtendit, cum nihil aliud quam nudam obſervationem atque praxin unius anni, adeoque factum ſolum, & quidem certi temporis, non jus, quod perpetuum eſt, denotet; per oppoſitum vero *longi uſus* nomen, das Herkommen/intelligi, rectius dicere poſſumus, quemadmo-

dum

dum hoc etiam modo, wegen langen Herkommen/ oder auß blosser Observantz/noster *Interpres* reddidit.

VII. Quid ergo dicemus? equidem negari nequit, quod & à Rhetio jam observatum est, *has & similes acceptiones diversum loquendi usum peperisse, sæpius non adeo accuratum; effectu cuncta hæc convenire:* quare etiam in Constitutionibus Imperii Germanici aliquando vulgari modo, atque ita promiscue hæc vocabula accipi, non repugno, exinde tamen quod plane unum & idem sint, non sequitur, neque paritas certi effectus, eandem rei naturam per omnia & ubique arguit: neque diversus loquendi usus, propriæ vocabulorum significationi præjudicio esse potest, cum aliud sit versari in fortuita dissertatione, aliud in accurata explicatione, qualis in loco proprio quæri, & maxime JCtis, *quorum*, ut *Quintilianus* ait, *summus circa verborum proprietatem labor est*, commendari debet. Vulgarem itaque vocis observantiæ usum, qui varius est, hîc non attendimus, sed sublimiorem illum, atque exquisitum, quo nobis das Herkommen/ denotat, à cujus participatione *stylum curiæ*, manifeste exclusum esse, existimo, quod ille saltim circa *formulas* conceptionum in expeditionibns Curiarum judiciorumque versetur, quale quid de observantia nostra nemo dixerit. Occurrit quidem in *Constitutionibus Imperij* ea appellatio, der alte wolhergebrachte *stylus*, exinde tamen stylum Curiæ & observantiam pro Synonymis haberi nequaquam, sed hoc tantum, sequitur, stylum curiæ in nonnullis per observantiam constitutum esse, neque enim hoc jure scripto unice, quin & non scripto, fieri potest soletque. *Usus* nomen generale est, & *observantiam* sæpius jam memorato sen-

L. V. Inst. Orat. c. ult.

Vid. Dither. diss. de styl. Cur. c. 16.

R. I. de A. 1570. §. 75. 76. 77.

ſu acceptam, & *conſuetudinem*, ſub ſe complexum, quæ poſteriora duo tamen in quibuſdam capitibus diſcrepare mihi videntur, nam conſuetudo omnis initium ſuum capit, atque ita inducitur, à ſubditorum actibus, quibus tacitus legislatoris conſenſus demum accedit, ut in vim legis evaleſcat; hæc vero obſervantia uſu ſuo ab iis ipſis inchoatur, vel ſaltem inchoata eſſe traditur, quibus legem ferendi poteſtas jure maximo competit, adeoque & facti & juris ratione, his originem debet: deinde conſuetudo plerumque verſatur circa res privatas earumque deciſionem judicialem, at obſervantia hæc publicis negotiis eorumque expeditionibus, maxime normam præbet; ad quam denique, ut nominis ſui menſuram impleat, major temporis lapſus, quam ad conſuetudinem, ſuâ natura, requiri videtur, ſicut enim in hac, civili jure certum quidem tempus conſtitutum non eſt, decennium tamen abunde ſufficere, doctores noſtri concedunt, ita ad hoc, ut aliquid obſervantiæ talis, deß Reichs Herkommens/ nomine, ſignari mereatur, utique amplior aliquis temporis decurſus, vel ſolius etiam nominis indicio, ſubintelligitur. Cæterum apparet hinc obſervantiam jus eſſe, quod uſus approbavit, eoque pro ſpecimine juris non ſcripti haberi debere, accurate tamen loquendo conſuetudinem non eſſe, quemadmodum jam pridem *Loccamerus* quoque noſter, jus quod uſus approbavit, à conſuetudine, tanquam genus à ſpecie ſeparavit.

ad §. 9. Inſt. de I. N. G. & C. n. 28.

IIX. Sed clariora hæc fient ſi rem ipſam ab originibus ſuis repetamus. Quemadmodum enim pro diverſitate Rerumpublicarum diverſa juris eſt conditio, dum aliæ per ſcripturam expreſſas leges habent, aliæ magis

§. 10. Inſt. de I. N. G. & c.

magis ea quæ pro legibus obſervant, memoriæ mandant, atque ſic jure non ſcripto utuntur: ita poſterius hoc inſtitutum Germanis populis, antiquioribus quidem temporibus, maxime adamatum erat. Nam *Tacitus* ſuo ævo de Germania, *plus ibi bonos mores valere, quam alibi bonas leges*, velut in opprobrium Romanorum, apud quos legum operoſiſſime ſcriptarum numerus jam in immenſum creverat, commemoravit, ex cujus deſcriptione etiam *Conſuetudines Veterum Germanorum in moribus & Inſtitutis Generalibus*, per certos titulos collegit, ac in principio *Conſuetudinum Imperialium*, exhibuit *Melchior Goldaſtus*. Et ſane conſtat, ante ſeculum quintum veſtigium legum apud Germanos ſcriptarum, non exſtare, & quæ poſtea ſecutæ ſunt, maximam partem priſtinas conſuetudines repetiiſſe. Nam primi, qui ultra jus iſtud, quod in ejuſmodi moribus uſibusque conſiſtebat, legum præcepta adornaverant, fuere Franci, à quibus, paulo ante, quam ex fœderato corpore in unam Rempublicam ſub Imperio Regio coaluerant, lex Salica condita eſt, fons omnis Germanici juris inſecuti. poſtquam enim reliquos Germaniæ populos Imperio ſuo ſubjecerunt, uſum quoque Legum ſuarum, ſed cum hoc temperamento, inſinuarunt, ut conſuetudines cuique ſuas & mores una relinquerent. Sicut Theodoricum Regem Francorum, *unicuiq; genti quæ in ejus poteſtate erat*, ſecundum ſuam conſuetudinem, *leges conſcribere juſſiſſe*, diſerte docet *Prologus legum Bajuvariorum*. apparebit id amplius, ſi quis conferat, quæ ſuper legibus iſtis variis diſſeruerunt, qui colligendis junctimque illis edendis operam intenderunt,

Germ. c. 9. n. 16.

p. 5.

runt, *Heroldus*, *Lindenbrogius*, aliique viri doctissimi. Eadem ratio fuit jurium medii ævi, *speculi* puta *Saxonici*, atque *Suevici*, nam & illa, præter *Constitutiones* aliquas Cæsarum, *Consuetudines* ex bono & æquo, ac *Interpretationes* prudentum pridem observatas, comprehendere, tum à Doctoribus est ostensum, tum *Speculi Suevici autor* ipse meminit; ad recentiora usque tempora si decurramus, videbimus similiter, in multis veluti per manus traditum jus, in foris & dicasteriis Principum, non minus singulorum, quam communibus Imperii, superfuisse, hinc toties in Constitutionibus etiam novissime latis nominantur die alte Gebräuch/ löbliche Sitten und Herkommen/ & secundum illorum tenorem, in decisione causarum, etiam supremi Tribunalis Assessores pronuntiare jubentur.

Vid. Gryph. de Weichbild. c.37.
L.1. c.5.6.
Ord. Cam. p.1. t.57. §.1. & R. I. 1654. §.105.

IX. Constat igitur ex his, tenaces semper fuisse Germanos morum atque usuum à majoribus suis acceptorum, quod sicut in juribus, definiendis causis privatorum inservientibus, ita in his quoque, quæ ad formulam regiminis publici, ejusque administrationem pertinent, observare licet: Habuerunt Veteres suas regulas, sæpe multa etiam solennitate constantes, quas in expediendis publicis negotiis sequebantur, quarum certa origo plerumque demonstrari non potest, vetustatis tamen imago, & quod perpetuo sui usu ita ad posteros sint propagatæ, autoritatem istis vel conciliat vel conservat. Quod si, pro conditione rerum humanarum, subinde aliqua in publico statu contigit mutatio, quod in Germania aliquoties factum, ut novâ etiam regula opus fuerit, ad quam publici actus deinceps expedirentur, in modo tamen expeditionis sæpius aliquid

ex more antiquo retinebatur, atque hoc ipſum eſt, quod temporis progreſſu titulo deß Reichs Herkommens cæpit appellari.

X. Unde in ſubſidium commodioris diſciplinæ, forte non inconvenienter deſcribi poterit, *Obſervantia Imperialis* in univerſum, quod ſit *regula, per traditionem inducta, quam in rebus, jure ſcripto non determinatis, decidendis expediendisq́; vel in modo expeditionis, in Imperio Germanico ſequimur.* Malui per *regulam* definire quam *per jus*, cum enim juris nomen ambiguum ſit, & varias acceptiones admittat, quas paſſim Doctores noſtri conferunt, rectius clariori voce, regulæ, *Grotij* diſciplinam ſecuti, utimur, qua jus illud, quod idem *ac lex eſt*, intelligi, ſtatim appareat. Quando vero per *traditionem* inductum eſſe dicimus, exemplis aliarum gentium queis ſimilia ex traditione jura fuere, id illuſtrari poteſt. In Republica ſane Hebræorum, præter leges illas ſcriptas, quales per Moſen Deus ipſi Iſraëlitico populo promulgavit, bene multæ reperiuntur, quas Magiſtri Judæorum, tanquam à Moſe, *arcana traditione*, acceptas, venditarunt; & quanquam forte non niſi commenti judaici nomine tota iſta res venire debeat, id tamen, quod nobis hic ſufficit, manifeſtum eſt, *leges traditas* eos habuiſſe, quæ temporis proceſſu in grande volumen *Miſchna* & *Gemara* collectæ ſunt. Apud Romanos talis fuit *media Jurisprudentia*, ut in §.3. *Inſt. de Leg. agn. ſucceſſ.* dicitur, de qua habemus peculiarem librum *Pandulphi Pratei*, ex recenſione *Joachimi Cluteny*, apud nos quoque editum. eſt enim iſthæc media Jurisprudentia nihil aliud, quam jus illud, quod ſine ſcripto, *traditionibus introductum eſt veterum Juriſconſultorum*, qui apud Roma-

Vid. Mauvit. de Princip. Iur. publ. c.1. §.1. ſeqq. de I.B. & P. l.1. c.9.

Vid. l.2. §.5. & §.39. ff. de O.I.

in l. 10. ff. de jur. Codicill.

Romanos post latas XII. Tabulas floruerunt, unde etiam *jus per manus traditum*, tanquam proprio titulo, signatur, quod per traditionem à prudentibus ad prudentes traductum, vim juris obtinuerit, idque intelligitur, quoties in legibus Romanis vel *vetustatis*, vel *antiquitatis*, vel *veterum* nomen occurrit, quemadmodum *Venerandus Senior Noster D. Rebhanius* annotavit, explicavitque prolixius *M. Aurelius Galvanus*, Ferrariensis JCtus, nobili de *usufructu* commentario, in quo etiam varios traditi hujus juris articulos subinde consignavit; Eodem vero modo, quæ in Republica Germanica observantiarum nomine alias exprimuntur, ad juris traditi exempla referri commode posse, præter argumenta jam allata, vel hoc etiam me confirmat, quod ipse Carolus IV. Imperator, *per traditiones antiquorum*, addita insuper periphrasi, *à tempore cujus contrarij jam non habetur memoria, per prædecessores, jugiter observatorum*, similia Instituta amaverit explicari. Cæterum & illud hinc manifestum esse puto, ad signandam propriam, & ut philosophi loquuntur, specificam observantiæ, à reliquis juribus, differentiam, rectius nos *traditionum* quam simpliciter *juris non scripti* vocabulum, adhibuisse, siquidem hoc generis instar, in varias iterum species dispesci potest, prout *Galvanus* quoque jus Romanorum non scriptum, in consuetudinem & mediam Jurisprudentiam, seu traditum jus, separavit. Qua ratione autem vel in ipsarum *rerum* expeditione, vel in *modo* expeditionis, isthæc observantia occupetur, in re præsenti demonstrabimus.

§. 5. I. de exhered. l. 13. 14. 16. C. de usufr.

Hodoget. Iur. p. 386. c. 6. n. 7. seqq. & c. 41. n. 9.

A. B. tit. 28. §. 5.

II. *Obser-*

II.

Obſervantiæ ſpecies. Objectum, ſive materia circa quam verſatur.

XI. In conſignandis obſervantiæ ſpeciebus, licebit nobis eſſe brevioribus, tum quod, quæ à Doctoribus afferuntur diviſiones, pleræque, in *inductivam* & *interpretativam*, ut & in *publicam* & *privatam*: item *judicialem* & *extrajudicialem*, de obſervantia, in vulgari fere ſenſu accepta, intelligendæ ſint; tum etiam, quod non de obſervantia, dem Herkommen/ in univerſum, ſed de obſervantia Imperiali, dem Reichs Herkommen/ agere profiteamur. Niſi quod perfectioris diſciplinæ ergo, partitionis illius, qua in *univerſalem* & *particularem* ſegregatur, mentionem facere debeamus. Univerſalis vero dicitur duplici ſenſu, vel ratione objecti, quod ad res univerſalem Imperii adminiſtrationem concernentes, pertineat: vel reſpectu obligationis ſuæ, quatenus in omnibus ac ſingulis Germaniæ Provinciis obtinet, utraque acceptio huc referri poteſt, prior tamen exquiſitiori ſignificatu das Reichs Herkommen denotat, ubi altera per nomen eines allgemeinen Herkommens/ rectius exprimeretur, cujus generis plura apud Cameralium rerum compilatores, qui Germaniæ conſuetudines & obſervantias communes nobis aſſervaſſe putantur, forte licebit reperire: particulares appellari ſolent, quæ in una aut altera vel certis tantum Regionibus Imperii obtinent, quanquam negari non poſſit, conſuetudinis ac obſervantiæ rationem in utriſque tam ſollicite non

ap. Tab. de conſuetud. d. l.

C diſtin-

distingui. Circa particulares ejusmodi observantias, non spernendam quidem industriam impendit, *Justus Georgius Schottelius*, peculiari commentario, *de singularibus quibusdam & antiquis in Germania juribus & observatis*, ante aliquot annos, edito; quemadmodum ex communibus quoque illis, quasdam nominare voluit *Rennemannus*, plures vero, in *Johannus Meichsneri, decisionibus Cameralibus*: *Adriani Gylmanni & Wehneri, Symphorematum Tomis*; ut & apud *Wesenbecium*, *Schneidewinum*, *Gailium*, *Mynsingerum*, *Hartmannum*, aliosque passim appellantur: fateri tamen cogimur, hunc juris patrii locum satis adhuc esse incultum, non tantum, quod, observante etiam *Praschio*, multa communis Germaniæ consuetudinis vel observantiæ titulo venditantur, quæ revera talia non sunt; sed &, quia ne dimidia quidem pars, in foro subinde occurrens, literis est consignata, adeoque hactenus non nisi per experientiam propriam innotescere possunt; ut omnino, cum *Rhetio*, adhuc optandus esset, qui solidam collectionem usuum & consuetudinum non solum Germaniæ universalis, sed etiam regionum illius, institueret, quanquam sine publicis auspiciis tale quid sperare non licet, certe fieri vix potest.

de princip. Iurispr. d.9.th.8.

de Iā. Ger. & pers. §.19.

XII. Quando multa pro communi Germaniæ observantia falso sæpe venditari dictum est, nova exinde subnasci potest observantiæ hujus distinctio, in *veram* & *putativam*, illam dico, morem, de quo, quod in publicam & indubitatam Imperialem Observantiam abierit, manifeste constat; hanc vero, nudum factum publicum, aliquoties repetitum, qualia facta sæpius in turbis, aut civilibus bellis, contingunt, quæ deinceps inter

ter exempla ponuntur, unde obſervantiam aliquam hi, quibus utile eſt, conantur evincere, cui tamen rectius id, quod apud *Beſoldum* habetur, *uſurpantiæ* nomen, tribueris; ſicut enim in univerſum à *jure publico, quæ publice fiunt ſaltim, ſollicite diſtinguenda eſſe*, monuit *Illuſtris Mauritius*, cum factis ejuſmodi, à jure diſcernendis, magnam partem Comitia, omnino autem aulicum & Cameræ, Imperialia Judicia, inſtituta ſint: ita ſatis opportune, vim iſtius moniti, ad obſervantiæ hujus æſtimationem tranſtulit, *Dn. Itterus*, Amicus noſter, quando, *quod ſemel iterumq́; Cæſare aliiśq́; quorum intereſt, conniventibus, attentatum forte fuit, in certam Imperij obſervantiam evaluiſſe, non ſtatim dici poſſe*, noviſſime ſcripſit. *de Princip. Iur. Publ. c. 2. §. XV.* *de feud. Imp. c. 2. n. 8.*

XIII. Duo autem ſunt, quæ hic præterea obſervanda occurrunt; unum, quod ſæpe in argumento præſenti pro putativa obſervantia vel uſurpatione, habeatur, quod re ipſa hoc nominis vel non meretur, vel ſaltim mereri, nondum ad liquidum deductum eſt, cujus generis ſpecimina, inter gravamina, ut appellant, Ordinum, qualia contra alios ſtatus, aut ipſum etiam Imperatorem, ſubinde ſe habere, conqueruntur, multa licet deprehendere, videas enim alteram partem ſæpe meram innovationem, vim, abuſum, dicere, quod altera pro legitima obſervantia æſtimari cupit: exempla ſunt odioſiora, quam ut huc referri debeant, ſi quis tamen vel ea ſola, quæ aliquoties, inter Electores & Principes potiſſimum, circa jura iſta, quæ ex prærogativa quadam ante alios ſtatus quoſcunque, eoque titulo præcipui, & eximii, ſibi competere deberique Electores contendunt, in conventibus maxime Legatorum atque alibi, interdum non ſine gravi animorum motu

dissertata sunt, considerare velit, luculentissimam sane hujus rei facient fidem. Alterum est, quod initio sui, sæpe nudum factum sit, quod temporis lapsu in vim observantiæ veræ transire possit, quando nimirum ejusmodi facta ita fiunt, út, quemadmodum *Grotius* loquitur, patientia in jus transeat: quare etiam *D. Mauritius* hic *ea facta excipere* voluit, *quæ apta nata sint, ut inde legitima consuetudo* vel observantia *exsurgat, quæ & Juri publico sæpe normam det.* quanquam negari non possit, quod ubi ad exempla transeamus, an hujus aut illius generis facta fuerint, sæpe satis obscurum sit, atque hinc *dijudicatu interdum difficile imo fere impossibile esse*, maxime publicorum negotiorum experti, *an & quando ex actibus ejusmodi sæpe iteratis, observantia efficiatur,* non immerito *Itterus* pronuntiavit.

de I. B. & P. l. 3. 21.

de Feud. Imp. c. 19. n. 8.

XIV. Cæterum ex superioribus apparuit, in universum observantiæ naturam postulare, ut inde ab altioribus originibus continuo usu ad nos propagata sit, nihil tamen impedire existimo, quo minus gradus aliquos heic quoque faciamus, quorum ratione observantiam aliam *antiquiorem* aliam vero *recentiorem* dicere possimus, in quam rem forte exempla ex diversa status publici conditione immutationeque profecta, deinceps non deerunt.

XV. In Consignando Observantiæ Imperialis *objecto*, latissimus se nobis aperiret campus, si per singula loca velimus decurrere. Generaliter enim, *multa juris publici capita, usu, consuetudine & observantia fuisse constituta*, annotavit *Samuel Rachelius*, id quod rerum experientia quotidiana sufficienter etiam demonstrat. Sane Electorum Prærogativas, ex *traditione antiqua, praxi & ob-*

Introd. in I. P. c. 9.

& observantia Imperij, repetit *Bæclerus*: Reliquorum *Not. Imp. L.VI, c.2.* quoque Ducum, Principum, aliorumque Ordinum Imperii potestatem ac superioritatem Territorialem, *soli praxi & usui Germaniæ* originem suam debere, præter *Rachelium*, adducto jam loco, *Rhetius* indicavit, quare *Inst. J. P. L.2. T.1. §.14.* in tanta præsentis argumenti amplitudine suffecerit specimina quædam heic allegasse.

XVI. Possumus autem, melioris disciplinæ causa, ita partiri, ut in descriptione nostra jam supra quadantenus indicavimus, si dicamus, versari hanc observantiam vel circa *res ipsas* expediendas, vel circa *expeditionis modum*: & utrinque iterum vel in negotiis *judicialibus*, civilibus, privatis, vel *Comitialibus*, publicis, quæ ad Reipublicæ statum pertinent. De his quidem, quæ per modum *judicij* expediuntur, non est, cur magnopere simus solliciti, cum plerumque observantia heic cum consuetudine soleat confundi. Alias vero observantiam subinde appellari certum est, nam & *feudales quæstiones*, juxta observantiam, *Sacri Romani Imperij, coram Dominis feudorum* decernere jussit, *Sigismundus* Imperator, in Epistola, super Erici Lauenburgici causa, ad Concilium Basileense anno 1434. scripta: & videas, in universum, in *judicandis* & *definiendis* controversiis feudalibus, *majorum instituta, mores, consuetudines, observantiæ*, ut attendantur, sæpius urgeri, uti vel ex iis, quæ apud *Rusdorfium* habentur, constat. In de- *Vind. caus. Palat. c.22. n. 11. seqq.* lictis eorumq; pœnis assignandis, *Carolus V.* Imperator, *Ord. Crim. præf.* eandem regulam, die alte hergebrachte Gebräuche / Ordinibus relinquere voluit; similia plane videre licet in his, quæ specialiori sensu *civilium* causarum nomen obtinent. Jure Romano, pactis hereditas dari non poterat, *l.30. C. de pact.*

at in Germania, ut id fieri possit, *observantia* ac *moribus* introductum est, quemadmodum præter *Zasium*, *Mynsingerum* aliosque, responderunt, *JCti Jenenses*, apud *Richterum*, illis verbis: Ob gleich sonsten eine Ehestifftung darinnen von ein- und des andern Ehegatten Erbschafft Verordnung geschicht/ nach gemeinen Kayserlichen Rechten Unkräfftig oder Ungültig: So mag doch dergleichen Ehepact/ **vermöge allgemeiner in Teutschland hergebrachter Gewohnheit/** nicht umgestossen werden. cujus juris rationes præclare indagavit explicavit doctissimus JCtus, *Jo. Schilterus*, ita jus retractus, si non ut improbatum plane, saltim ut singulare & exorbitans, considerant, qui jus Romanum unice inspiciunt, quod tamen pro jure communi, in Germania, *moribus & ex consuetudine Germaniæ generali*, ut *Gailius* loquitur, obtinet, quanquam deinceps expressa etiam legislatione confirmatum sit. & hujus indolis plura omnino jura, præsertim apud Cameralium rerum Compilatores, reperiuntur, quæ originem suam observantiæ Germanicæ soli debent. idem quoque dixeris de *formula* atque *modo* expediendarum litium, tum in judiciis supremis, tum inferioribus statuum, in plerique partibus, recepto, quem sub *styli curialis* nomine, processus judiciarii descriptores, passim exhibent.

part. 1. decis. 36. n. 33.

ad π. Exerc. IIX. §. 4. seqq. per l. 14. C. de contrah. Emt.

II. O. 19. n. 14.

Vid. V. Feud 13.

XVII. Sed præsentiori efficacia in negotiis, quæ publicum statum, eoque pertinentia capita, concernunt, observantia isthæc sese exserit. commemorabimus quædam exempla, in Imperatore, in Electoribus, in Statibus Imperii reliquis. Et quidem in *Imperatore, eligendo*, initio statim satis illustre habemus specimen, dum, *ne alius, quam qui natione Germanus sit, eligatur,*

juris publici esse, constat, ejus veró origo non aliunde, quam *ex traditione antiqua* & inveterata Germaniæ consuetudine repeti potest, quemadmodum à Viris summis, & in rebus hujus generis versatissimis, *Bæclero* atque *Obrechto*, indicatum est. nisi quod negotium nobis facessant, qui *expressam legem* heic loquuntur, propterea, quod in Electione Caroli V. Albertus Moguntinus, juris Germanici scientissimus princeps, manifeste eodem provocaverit, testibus *Jo. Sleidano*, & *Georgio Sabino*, ita enim ille in *commentariis* suis, contra Electionem exteri differentem Electorem, inducit: Legibus *nostris & jurejurando nos arbitror impediri*, quibus cautum est, *ne decus hoc imperii transferatur ad exteros.* hic vero, *in historia Electionis & Coronationis Caroli V.* his verbis: *arbitror nos impediri nostris legibus, & jurejurando. est enim* diserte constitutum (quæ periphrasis est juris positivi, uti Doctores ad *l.20. ff. de Legib.* docent) *ne extero, sed Germanico Principi imperium commendemus*, atque in sequentibus *Constitutionis* hujus *publicæ* iterum bis mentionem injicit, quam etiam Richardus Trevirensis, & Fridericus Saxo, Electores, eadem consultatione nominarunt; sane *Arumæus*, *Limnæus*, aliique viri docti, hinc moti sunt, ut, quænam esset lex ista, curatius investigandum sibi ducerent; *Daniel Otto*, in ipsa *Bulla Aurea, capite secundo*, contineri, existimavit, à *Limnæo, in animadversionibus*, aliisque propterea certatim refutatus; *Limnæus* Sanctionem *Ottonis I.* appellat, nisi Sphalma typographicum agnoscere, ac Ottonem III. intelligere, malimus, à quo ejusmodi constitutionem latam esse, autoritate *Hulderici Mutii*, isthoc afferentis,

ad Not. Imp. L. IV. c. 1. *Differt. de Elect. Imp. R. G. c. 7.* *Libr. 2.* *ap. Goldast. Polit. Imp. part. 1. p. 128.* *Vol. 1. disc. 6* *I. P. L. 11. c. 2. n. 28.* *de I. P. c. 8. p. 154.* *d. c. 2. n. 83.*

rentis,

Diss. Iur. publ. IV. §.4 V.1.D.2.8.9. rentis, plures tradiderunt, quos *Strauchius, Schuzius*, aliique apud *Buxtorfium* laudati, sequuntur.

L.c. concl.31. lit. d. Chron. L.14 XIIX. Sed nobis ista tanti non videntur, ut, à priori sententia, recedendum esse, arbitremur: nam à *Mutio* ut incipiamus, verba ejus hæc sunt: *hujus Ottonis* (tertium antea dixerat) *tempore, Electores Principes sunt instituti, Otto enim III. non habens hæredem filium, decrevit in frequentibus Comitiis Principum, ut in posterum perpetuo Francofurti eligatur Imperator. Constitutis, tribus Electoribus Archiepiscopis, Moguntinensi, Coloniensi, Trevirensi; his addidit quatuor alios Principes seculares, quos vocant, nempe Regem Bohemiæ, qui & Archipincerna Imperij debeat esse, Marchionem Brandeburgensem, quem voluit esse Camerarium: Ducem Saxoniæ, qui esset Mariscalcus; & Palatinum Comitem Rheni, qui dapifer esset. Hos Electores septem constituit, penes quos esset omne jus & potestas eligendi Cæsarem. Huic Ottonis constitutioni Gregorius Pontifex addidit aliam, volens Patriæ dignitati consulere, sancivit enim ut soli Germani eligant, & non alium eligant, quam Germanus parentibus natum.* ex sola isthac verborum relatione, rem omnem diligentius inspicienti, haud difficulter puto apparebit, quam minus idoneo fundamento nitantur, qui *Mutio* hic auscultant. Eadem enim veritate, qua dicitur, Ottonem III. Imperium electitium reddidisse: Electionem Imperatoris Francofurti instituere publico decreto jussisse: Electorale Collegium instituisse: eadem, nec alia, hoc est, plane nulla, fide, quod subjungitur, temporibus Ottonis III. legem, de non alio, quam Germano eligendo, latam esse, haberi debet. Videtur nimirum *Mutio* hîc contigisse, quod in *præfatione* Libri sui metuerat, *se fidem* historiæ *sancte*

observasse, nisi à quopiam scriptore falsus sit, nam omnino quæ hactenus tradiderat, vulgarium Chronicariorum commenta sunt. Ne dicamus, constitutionem talem, eundem nequaquam Ottoni III. sed Gregorio V. Pontifici adscripsisse, cui tamen, illis saltim temporibus, tanta rerum facultas in Germania non competiisset.

XIX. Equidem hoc indubitata historiarum fide constat, per Ottonem I. Italiam, Imperiumque Romanum, æterno nexu Germaniæ ita esse conjunctum, ut alius Imperator non sit, quam qui à Germaniæ Principibus Rex Germaniæ constitutus est, quemadmodum prolixius demonstravit *Conringius*, atque ipsi etiam *de Imper. Germ. R. c 10.* Pontifices subinde fassi sunt. ita enim Leo IIX. in Constitutione, quam Gratianus nobis asservavit, *ad exemplum B. Hadriani Apostolicæ sedis Antistitis qui Domino Carolo, Victoriosissimo Regi Francorum & Longobardorum, Patriciatus dignitatem, ac ordinationem Apostolicæ sedis, & investituram Episcoporum concessit*, *can. 23. dist. 63.* se quoq;, *cum toto clero ac Romano populo constituisse*, dicit, *& confirmasse, & corroborasse, & per suam Apostolicam autoritatem concessisse, atq; largitum esse, Domino Ottoni primo, Regi Teutonicorum, ejusq; successoribus hujus Regni Italiæ, in perpetuum facultatem eligendi successorem.* & Innocentius III. qui duodecimo seculo sedit, *illis Principibus*, inquit, *jus & potestatem, eligendi Regem, in Imperatorem postmodum promovendum, recognoscimus (ut debemus) ad quos de jure ac antiqua consuetudine noscitur pertinere*, *c. 34. X. de Elect. & elect. pot.* quanquam is initium hujus juris non demum ab Ottone, sed Carolo M. in sequentibus repetat, postmodum tamen ex errore quodam ea invaluit opinio, ac si demum Ottone III. Cæsare, à Gregorio V. Papa, eligendi Imperatoris Jus perpetuum

c. l. Germaniæ esset concessum, quam itidem *Conringius* confutavit. hinc forte illa manavit, & temporum & rerum confusio, quæ Mutio etiam imposuit, ut quæ tempore Ottonis I. contigerunt, ad Ottonem III. referret, & quæ de solo jure eligentium constituta fuerunt, quod non nisi Germani Principes eligere possint, eo porrigeret, ac si ipse etiam Rex vel Imperator eligendus, Germanus esse deberet, quæ duo tamen maxime distincta sunt. Urget nos quidem *B. Strauchius*, cur *Mutio huic, minor sit fides, quam Historico cuivis alij*, atque de *Bæclero* etiam, nimiam credendi facilitatem sibi heic
Inst. I. P. L. 1. T. 3. §. 15. imputanti, *alibi* queritur: sed, liceat nobis, pace beatorum manium, respondere, quod hoc autoritati Mutii in iis rebus, quæ suo tempore acciderunt, nihil detrahit, si dicamus, non posse ipsum pro teste allegari, in rebus, quæ quingentis & ultra annis, ante ipsum, memorantur peracta, quomodo enim scriptor, qui superiori demum seculo vixit, de his, quæ seculi decimi fine instituta putantur, fidem facere poterit, ubi monumentis propriis, reique gestæ æqualibus, destituimur? non allegabo, nuspiam hujus constitutionis Ottonianæ verba reperiri, quod supra adducti Doctores sponte fatentur, neque enim hoc, factam non esse, demonstrat, cum possit, aliarum exemplo, esse amissa: illud tamen, quod à silentio historiæ coævæ desumitur, argumentum, quod neque Dithmarus, qui sub Ottone III. vixit, gestaque ejus accurate percensuit, nec quisquam alius, ad ea tempora propius accedens, scriptor, hujus constitutionis verbulo meminerit, vel solum efficax est, ut Mutianam relationem falsitatis coarguat, vel etiam convincat.

XX. Quod *Sleidani* atque *Sabini* testimonia attinet, nondum est ostensum, Moguntinum Electorem

verbis

verbis iis, ut vocant, formalibus uſum, ſolere enim Hiſtoricos rerum geſtarum ſeriem, atque etiam talium orationum argumenta, eorumque ſenſum, ſuis ſubinde verbis reddere, tralatitium eſt: ſed etiamſi daretur, diſerte *legis* vel *conſtitutionis* nomen uſurpaſſe, ad effectum potius & vim locutionis, quam voculæ conditionem attendere debemus, nam & obſervantia *lex* eſt, non *L.32. ff. de Legib.* ſcripta, vel ut *Bœclerus* appellat, *tradita*, uſu conſtituta, legisque, expreſsâ ſanctione perlatæ, vigorem habet, quemadmodum *Carpzovius* etiam hoc modo Electoris *diſcuſſ. Vot. Septemv. dogm. 3. n. 12. ſeqq.* verba ſalvare ſuſtinuit; confirmatur hoc etiam exinde, quod *Sleidanus*, ubi mentionem hujus Legis *alibi* facit, *legem inveteratam*, appellet, quaſi longo uſu inductam *Comment. L. 8. ad Anno 1531.* dicere vellet; & Moguntinus, cum lege conjungat *jusjurandum*, quod poſterius quidem in Aurea Bulla habetur, ſed ſolum hoc continet, ut *idoneum* eligant, quod vero non niſi Germanus natione, ſit idoneus, *obſervantia*, quæ ad interpretationem Aureæ Bullæ aliunde acceſſit, induxit. quid ergo cauſabimur? ubi & verba Moguntini planum ſenſum habent, & erroris à Mutio commiſſi, occaſio declaratur, & hiſtoria coæva de lege aliqua omnino ſilet. Certe Doctores, qui pro lege Ottoniana alias pugnant, tandem ipſi *ad inveteratam conſuetudinem & obſervantiam* recurrere coguntur, quod præter *Limnæum*, noviſſime etiam CL. *Dn. Schvvederus*, *Iur. Publ. part. ſpec. ſ. 1. c. 2. §. 4.* Amicus noſter, fecit: Quid ſi pro obſervantia noſtra & hoc addamus, eo ipſo electionis tempore, Helvetios, in literis ad Electorem Moguntinum, propterea, ne exterum aliquem in Imperatorem eligant, ſcriptis, expreſſe hic ad *ap. Goldaſt Reichs-Handlung p. 101.* obſervantiam provocaſſe, cum id alias futurum eſſet, wieder den viel hundert Jahr hergebrachten Gebrauch / ut verba eorum

eorum sonant, & in sequentibus, altera vice, nomine des alten Herkommens exprimunt, jus istud, quod germanus esse debeat, qui in Imperatorem eligendus sit.

XXI. Possumus sane observantiæ hujus rationes, ex indole Gentis, adeoque origines quoque, inde ab antiquissimis temporibus, repetere, quibus utique constat, alienigenatum Regum dominatum nunquam

XI. Ann. 16,5. ferre potuisse Germanos. Jam apud *Tacitum* legimus, Cheruscos, cum amissis per interna bella nobilibus, Regem Româ accepissent, Italum, Germanicæ aliás stirpis Principem, solum quod is Romæ natus esset, apud conterminos populos, maximas querelas excitasse, *adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes insurgere,* hisque retundendis, copias denique adversus ipsum eduxisse: eundem animorum habitum, reliquo etiam temporum decursu, perpetuo fere tenore, retinuerunt, conservaruntque, de quo in suo ad Maximilianum II.

ap. Goldast. Pol. Reichs-Handl. part. 24. tit. 3. §. 9. & 15. consilio, confidenter disserit *Lazarus Schvvendius,* daß das Teutschland/ so lang man davon Gedächtnuß hat/ und biß in die 2000. Jahr her/ schier von allen andern Nationen und Völckern/ diesen sondern Vortheil/ Gabe/ und Gnade von Gott gehabt/ daß es schier je und allwege vor frembdem Gewalt/ sich geschützet und erhalten habe. & in sequentibus; daß die Teutschen von Natur und ersten Herkommen her/ der Freyheit ergeben/ und keine frembde Nation sich niemal haben regieren und beherrschen lassen/ sed diutius forte hic locus nos moratur.

XXII. Ex eodem observantiæ fonte derivandum est & illud, *ut non nisi ex familia Illustri natus in Imperatorem eligi possit*: apparet hoc satis exinde, quod Principes Protestantes, cum superiori seculo in Ferdinandi, Regis

Roma-

Romanorum creationem, non nisi certis conditionibus, consentire vellent, literis suis ad Carolum Cæsarem datis, petierint, ut Cæsar *de voluntate consilioq; Principum Electorum, legem Carolinam interpretetur, & edicto sanciat in perpetuum*, inter cætera capita & hoc: *nullus creetur Romanorum Rex, qui non sit ex aliqua Germaniæ Principum familia progenitus:* ad quid enim opus fuisset edicto tali, si jam antea lex scripta extitisset? hoc ergo volebant Principes, ut, quod observantia antea valuerat, lege publica confirmaretur, prout in aliis pluribus per Auream Bullam factum sit; sed non fecisse legem Cæsarem, novimus, quare etiam Doctores, quando nunc ordinem hunc eligendi referunt, in *consuetudine, in Imperio satis profunde radicata; in usu inveterato & consuetudine nunquam hactenus aliquot per secula, interrupta*, acquiescunt. & sane videtur satis antiquus esse hic mos, cum jam de vetustissimis illis Germanis, quod *Reges* suos ex *nobilitate sumant*, commemoret *Tacitus*. Ut non immerito *Conringius* dixerit, *in omnibus Germanicis populis, nunquam ex promiscuo hominum ordine, sed ex sola nobilitate, Reges creatos esse*: in gradu vero Nobilitatis, infra Comitum dignationem nunquam esse descensum, manifesta rerum experientia docet.

ap. Sleidan. L. 8. p. 206.

Vid. Limn. I.P. II, 2, 80 & Tom. 1. Addit. p. 206.

Germ. VII, 1.

ad Lampad. III, 4, 1.

XXIII. Referre in hanc classem possumus & ista, *quod electio Imperatoris Françofurti: coronatio Aquisgrani: prima curia Noriberga*, institui debeant: utut enim *lege* scripta Aureæ Bullæ, hæc deinceps confirmaverit Carolus IV. jam antea tamen ex *diuturna observantia* ea obtinuisse, ipsa confirmationis verba demonstrant, quando, *ex clarissimis relationibus &* traditionibus anti-

A.B. c. 28. Vers. 5.

 quorum,

quorum, *illud à tempore, cujus contrarij jam non habetur memoria, per eos, qui præcesserunt feliciter, esse jugiter observatum*, air, *ut Regis Romanorum futuri Imperatoris, in civitate Francoford celebraretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nurenberg prima sua regalis Curia haberetur:* atque sic legem confirmatoriam subjungit; *quapropter, certis ex causis, etiam futuris præmissa servari debere temporibus, declaramus, nisi præmissis omnibus, seu eorum alicui, impedimentum legitimum obviaret.* Et de *Electione* quidem hæc satis clara sunt, quibus simul docemur, falsam esse traditionem Mutii, quasi jam Otto III. lege Comitiali, Francofurtum in perpetuum electio-
Vid. Limn. h.l. Obs.12. nis locum, constituerit, cum Carolo IV. demum id attribui debeat. Deinde & illis heic satisfieri potest, qui observantiam hanc, propter exempla quædam Imperatorum, ante Carolum IV. Francofurti non electorum, in dubium vocare, sustinuerunt, utut enim aliqua eorum,
ad A. B. d.l. Obs.1. apud *Limnæum* etiam consignata, reperiantur, illa tamen peculiaribus causis atque impedimentis innixa, regulam ipsam, de qua hic loquimur, non infringunt, cujus efficacia vel inde etiam apparet, quod extra justas rationes, ubi tale quid factum erat, sine contradictione
LP. II,3,30. aliorum non fuerit transmissum, notante eodem *Limnæo.* Cæterum Aureæ Bullæ sanctionem hac in parte, etiam insecutis temporibus ita servatam esse, specimina
ad A. B. disc.1.th.35. ab *Arumæo* adducta luculenter demonstrant, ut relatio *Hartmanni Mauri*, Carolum IV. quæ de electionis loco in A.B. constituerat, contraria lege, Anno 1363. iterum
ap. Goldast Pol. Imp. part. III. p. 266. sustulisse, in *Historia electionis Carolinæ* tradentis, vel fidem non mereatur, uti præter *Arumæum, Limnæus & Rumelinus* volunt: vel contrariam illam legem receptam
ad A.B. h. cap. Obs.14 p.1.d 2.th.16 non

non esse, dici debeat, vel eo tantum valuisse, ut exceptionem legitimi impedimenti, in ipsa quoque A. B. comprehensam, sive declararet, sive confirmaret, quæ *Obrechtianæ Dissertationis* antea laudatæ, sententia est. *de Elect. Imp. R.G. §. 12.* Atque eadem fere ad *Coronationis* locum, super quo alii interdum difficultatem movent, applicari possunt: id enim in *antiquissima consuetudine* fundari, testimonio *Guntheri*, probat *Mylerus*. primæ vero Curiæ, Norибergæ instituendæ, rationem præterea ipsi *Recessus*, dem alten Herkommen adscribunt, in quibus etiam, quomodo salvo hoc jure, subinde alibi eadem habita sit, expressum legimus. *ad Rumel. p. 3. d. 6. §. 5. l. b. R. I. 1566. § 181. & 1613. §. 16.*

XXIV. Inter jura Imperatori competentia, vel *jus primariarum precum*, cujus vi in quolibet collegio Clericorum, unam personam, ad beneficium Ecclesiasticum, necessario recipiendam, præsentare potest, speciminis loco, huc allegare licebit; Preces dicuntur, non, quasi per modum precum, ut *Monzambanus* sentire videtur, Imperator jus hoc exerceat: aut precario, ex mero indultu & privilegio Pontificis Romani, id ipsum habeat, quod quidem Innocentius X. Bulla suâ, contra Pacem Westphalicam edita, prætendit, & post *Speculatorem*, jam pridem Romanæ aulæ asseclæ, fere omnes asserunt, alii securius etiam quandoque describunt: Veriorem enim appellationis rationem, à petentis precibus desumtam, jam *Abbas Urspergensis* indicavit; *Fuerat consuetudo Principum, ut hilariter & promte Beneficia, seu Ecclesias primis petentibus conferrent.* Sane Imperatores ipsos originem hujus juris sui *ex antiqua & approbata consuetudine, à divis Imperatoribus & Regibus hactenus observata & ad se producta*, repetere, ex variis rescriptis *de stat. Imp. Germ. c. 5. §. 27.* *Chron. suo in Otton. IV.*

de

ap. Goldast Const. Tom. 3. p. 406. & Tom. 1. p. 343. & 375.

de primariis precibus, à Rudolpho I. Anno 1273. Carolo IV. Anno 1353. Wenceslao Anno 1376. factis, videmus; & à *Conringio, Paurmeistero* aliisque, quorum nomina apud *Fritschium* habentur, amplius demonstratum est.

Anim. in Bull. Inn. X c. 9. de Jurisdict. Imp. Rom. L. 1. c. 4. n. 44. seqq. de Primar. precib. c. 2.

XXV. Ad *Electores* ubi transierimus, jura eorum præcipua pleraque in observantia Imperiali fundari, jam supra in genere indicavimus; speciatim in uno vel altero nunc docendum est. Sane de potissimo illo, *jure eligendi Imperatorem*, quando & quomodo illud consecuti sint, mira est inter viros doctos sententiarum discrepantia, quemadmodum ex contrariis scriptis *Onuphrij Panvinij, Simonis Schardij & Christophori Gevvoldi*, propterea editis, satis superque constat. Nobis, salvo aliorum judicio, originem hujus juris omnino *observantiæ Imperiali*, adscribendam esse, videtur, siquidem Carolus IV. Imperator hîc ipse ad *antiquam & laudabilem consuetudinem* provocat: atque ea in re, præter *Limnæum*, consentientem habemus *Dn. Thulemarium* V.CL. Amicum nostrum. Sed ratio hujus observantiæ commode explicanda est, neque enim initium illius in seculum demum Decimum tertium constitui debet, quod plurimi faciunt, qui ex consuetudine, hoc eligendi jus aliâs repetunt, contra quos bene se habet, à *Lampadio* instituta disputatio. utut enim certum sit, & indubitata historiarum fide facile demonstrari possit, observantiam hanc isto demum tempore plenum suum vigorem obtinuisse, vel in vim juris certi evaluisse, ita, ut deinceps soli Electores, exclusis Principibus reliquis, Imperatores elegerint, à remotiori tamen ævo, exordium illius deducendum est, unde recte *Limnæus, jus hoc*

A. B. c. 1. §. 1

ad A. B. d. c. Obs. 6. n. 6. seqq. de Octovirat. c. 7. §. 33.

de Rep. R. G p. 111. c. 4. §. 2.

non

non uno actu, ad septem Electores transiisse dixit, *sed pedetentim per usum, & sic Ordinibus fere non observantibus,* prout fieri amat in rebus hujus generis. neque valde obscurum esse puto, quibus gradibus eo contenderint. pridem enim antea, quam ad ipsos electio Imperatoris restricta est, habebant officia ista Aulica, qualia in Inaugurationibus regiis, solenni more, jam obierunt soli, etiam eo tempore, quo Principes cæteri ad electionis actum concurrebant: cumque hi progressu temporis, vel publicarum turbarum tædio, vel quod communem Imperii curam tam anxie non attenderent, paulatim emanebant, factum subinde est, ut in præsentes, vota sua absentes illi transtulerint; ipsi vero, qui nunc Electores sunt, tam facile emanere non poterant, propter munia solennia, quibus inaugurationem Regiam peragere debebant, unde in hos sæpius absentium vota collata esse, sponte consequitur, certe in electione Conradi IV. & Alphonsi, id adhuc contigisse, testatur, de illa quidem *Fragmentum historicum,* Alberto Argentinensi præfigi solitum: de his vero *Chronicon Augustense,* quare de temporibus quoque anterioribus eo minus dubitandum est, quo clarius ex historia constat, jam Friderici II. tempore, velut in morem publicum abiisse, ut *exercitium alieni juris* soli septem isti Officiales, circa electionem quoque haberent: hoc enim est, quod *Albertus,* *ad A.* 1240. *Abbas Stadensis,* scriptor æqualis, *Chronico suo* dixit: ex prætaxatione *principum,* & consensu, *eligunt Imperatorem, Trevirensis, Moguntinus* & *Coloniensis.* quorum verborum alius esse sensus non potest, quam quod juris eligendi, reliquis principibus adhuc communis, exercitium, soli isti officiales, & quidem, consensu illo-

 rum,

rum, obtinuerint: jure enim proprio, quo minus, tum quidem, habuisse dici possint, proxime antecedentia verba faciunt, quibus Pontifici, super electione novi Regis eosdem sollicitanti, responderunt, *non esse sui juris Imperatorem substituere, sed tantum electum à Principibus coronare. electio enim ad istos dinoscitur pertinere.* potuit itaque tractu temporis fieri, & factum esse constat, ut in perpetuum & proprium jus demum abierit, quod antea alienum fuerat, & non nisi ex prætaxatione, consensu & collatione Principum, Electoribus competebat. Cui rei occasionem procul dubio dedit, quod non solum rudioribus istis seculis, inaugurationis ritus *electionis* nomine dici consueverit, uti ex *Gothofredo, Monacho Coloniensi*; & *Henrico Sterone Altahensi* ostendit *Dissertatio Obrechtiana*, sed & major externæ huic, quæ in oculos incurrebat, solennitati, quam ipsi proprie ita dictæ electioni, efficacia tributa sit, saltim plurimos ab ipso inaugurationis ritu, electionem æstimasse, vel *Alberti Stadensis* cætera verba docent, *Palatinus eligit quia dapifer est: Dux Saxoniæ, quia Marscalcus, & Margravius de Brandenburg, quia Camerarius,* quasi causali nexu ista à se invicem dependerent. atque hæc ita processerunt, donec plenam denique, hanc observantiam nostram absolverunt, cui, ne in posterum difficultatis quicquam moveri possit, confirmatione legis, in Aurea Bulla scriptæ, provisum est.

de Elect. Imp. R G. §.10.

XXVI. Similis plane ratio haberi debet illius juris, quo *officia publica Regni, Cancellariatus, Pincernatus, Dapiferatus, Marescallatus & Camerariatus, sustinent*, nec alius fons, quam hæc observantia, indicari potest, quod enim aliqui Friderici I. constitutionem hîc nominant,

vix

vix alio pertinere debet, quam ut evincant, Fridericum istum hæc officia, certis familiis hereditaria fecisse, quod *Conringius* aliiq; prolixius demonstrant. Origo tamen antiquior est, nam & in Ottonis I. inauguratione, jam solennitas Curialis aulæ qualis fuerit, accurate apud *Wittichindum* describitur, quanquam ex loco illo & hoc collegeris, arbitrariam tum quidem fuisse officiorum horum distributionem, vel pro arbitrio Regis, vel prout locus & res patiebantur, subinde administratam. Sed ut in aliis, ita & hîc, observantiam lex *Aureæ Bullæ* firmavit, explicavitque in singulis sui partibus. *de official. Imp. c.15.* *L.1.* *c.27.*

XXVII. In cæteris *Principibus* ac statibus, multa quoque sunt, quorum origo, vel etiam expediendi regula, huc referenda est. Non dicemus, de *Superioritate Territoriali* in universum, ejusque *juribus* singulis, quibus acquirendis legitimum quoque titulum *Observantia* Imperialis præstare potest; jus Teloniorum, *usu diuturno introduci*, meminit *Instrumentum Pacis Cæsareo-Suecicum*. De jure collectarum, idem tradit *Klockius*, ac de cætero subjungit, pro regula observandum, *usum & consuetudinem*, das Herkommen/ *circa jurisdictionalia inprimis spectandam esse*; & Capitulatio quoque Leopoldina appellat, wegen Land-Fürstlicher hoher Obrigkeit hergebrachte *jura*, passim vero Doctores qua ratione id contingat, speciatim declarant. de jure Reformandi, cui, & quomodo, competat, superiori tempore multa disputata fuere, uti *ex Actis pacis religiosæ*, à *Christophoro Lehmanno* collectis, apparet; *Instrumentum Pacis*, adhærere Territorio, satis clare determinat, idque *ex observantia Imperiali*, vel ut verba habent, *ex communi per totum Imperium hactenus usitata praxi*. De Principi- *Vid. Ming. de Super. Territ. c.2. §.26.* *art.IX.§.2.* *de contribut. c.20. n.87.* *art.3.* *art.V.§.XII n.30.*

 bus

bus & Comitibus Imperii aliquando dubitatum est, an ad sessionis & suffragii comitialis usum admittendi sint, priusquam Investituram à Cæsare obtinuerint, & quanquam in Comitiis anno hujus seculi octavo habitis, Johanni Friderico, Duci Wurtenbergico, propterea lis fuerat excitata, affirmantem tamen sententiam, *observantiam Imperij* comprobasse, præter *Buxtorfium*, *Schu-*
I.P. III, 7. 3. 4. & IX, 1. 52. *zium*, *Bertramum*, ostendit *Limneus*, qui idem, de Ecclesiasticis Ordinibus, circa quos, in casu nondum factæ, à Pontifice consecrationis, vicissim quæsitum fuerat,
ad A.B. c. 1. §. 18. obs. 10. pari modo *usum & praxin* Imperii definiisse, *alibi* testatur. In causis contributionum ad bellum quoque
R. I. 1542. §. 16. & 127. Turcicum, status quidam exemti leguntur, **auß alten Herkommen/** quibus etiam, si sponte aliquid conferunt, ne præjudicio sit, Recessuum formulis prospici solet. Ne de infinitis hujus generis rebus alias dicamus.

XXIIX. Sed hæc quidem ad res ipsas in Imperio expediendas pertinent. Addendum est aliquid, ex lege partitionis supra institutæ, *de expeditionis modo*, nam hic quoque Observantiam nostram quam maxime occupatam esse, vel historia conceptionis articuli octavi Instrumenti Pacis Cæsareo Suecici, docere potest, in qua, cum communicatio summi Imperii, Ordinibus tributa, clarius debebat exprimi, & legati Cæsarei, hac ad-
in Responsionib. d. 6. Octobr. 1645. jecta restrictionis formula, *salvis tamen iis, quæ ad Imperatorem & Collegium Electorale solum pertinent, & salvis eorundem juribus & praeminentiis, omniaq; intelligendo* juxta morem ab antiquo in Imperio rece-
in Replic. d. 7. Ian. 1646. ptum, tandem consentire vellent: *Succus*, specialio-

rem

rem designationem hujus *moris antiqui*, *utq; nominatim exponeretur, an à Tiberij tempore, aut quali demum, repeterent*, urgentibus, his verbis responderunt: die in *responsione Cæsarea* gesetzte Wort/ juxta morem ab antiquo receptum, verstehen sich auff den *modernum Imperij statum, & ejusdem fundamentales leges, consuetudines & observantias*, und nicht wie *tempore antiquorum & primorum Romanorum Imperatorum* gewesen/ haben aber darum hinzu gesetzt werden müssen/ weilen genugsam bekand/ daß im Reich etliche Sachen seyen/ so Ihrer Kayserlichen Majestät/ Chur-Fürsten/ und Ständen/ zugleich zu *expediren* gebühren/ aber in solchen *expeditionen* in modo agendi, viele Sachen/ ab antiquo und durch Herkommen observiret werden/ so *nullo jure scripto* begriffen/ quemadmodum actis suis inseruit *Londorpius*. *in duplic. d. 1. Maj. ejusd. ann.* *Cont. part. V. L. 2. c. 119 & 120.*

XXIX. Origo hujus rei inde, nisi fallor, manavit, quod Imperatores, qui superioribus seculis imperio regio puro gaudebant, ubi Ordines, quorum potestas jam nimium adoleverat, in consortium summæ potestatis, sponte & per publicas leges denique admiserunt, ne quod reliquum fuerat autoritatis apud istos penitus concideret, vel hoc saltim modo rebus suis consulere sustinuerunt, ut, postquam rem ipsam, & vim Imperii Regii, in singulis administrationis publicæ partibus, retinere amplius non poterant, simulacra tamen quædam pristini status, & ita in modo regiminis, formulas certas, retinuerint, quæ & pristinam majestatem nonnihil redolerent, & Cæsarem à Statibus, tanquam Caput à membris, prærogativa quadam, in posterum quoque, distinguerent. Hinc est, quod sæpe, etiam post

 muta-

mutationem ſtatus publici, ex veteri illo, formulâ, *aus Kayſerlicher Macht und Vollkommenheit/* legantur uſi, & in modo expeditionum publicarum, non minus in Conventibus Imperii, quam apud Exteros, ſingulari quadam eminentia concurrant; Ea, cum ab initio, exquiſito ſtudio & conſilio ſubtiliori procul dubio cœpta ſint, non uno actu & ſemel, ſed paulatim in regulam aliquam, & Obſervantiam Imperialem, evaluerunt, quam hodie neceſſitate Juris ſequamur. Neque aliunde repetendum puto, quod Electores in Negotiis quibusdam, ſpecialiori, quam cæteri Principes, ratione, adhibeantur, quam quod Imperatores, queis facilius fuerat paucos ſibi conciliare, iisdem plura ſubinde indulſerint, donec Aurea Bulla conderetur: quanquam nunc, ubi leges publicæ hæc vel definierunt clarius, vel certius confirmarunt, prærogativarum iſta exordia inſpicere nihil amplius attinet.

XXX. Cæterum, ſi uno vel altero exemplo, quæ hîc diximus, illuſtranda ſunt, jam *alibi* prolixum hujus obſervationis ſpecimen adornavimus, in *Legationibus nomine Imperij mittendis*, quale jus mittendi quoad *rem ipſam*, inter Imperatorem & Status commune eſt, ubi *quo ad modum* miſſionis, etiam illis caſibus, qui totius Imperii nomine auſpicioque geruntur, ex veteri ſtatu, Imperatori prærogativa competit. Idem fere deprehendere licet in *jure legislatorio*, quod in Imperio inter Cæſarem & Status, vi *inſtrumenti pacis Weſtphalicæ*, diſerte communicatum eſt, ſed in modo legum comitialiter ferendarum, tum alias, quoad modum proponendi & confirmandi, tum præſertim ratione promulgationis, illud Cæſar jus præcipuum habet, ut *ſuo nomine promul-*

Comment. de Legat. Stat. Imp. c. V. §. 11. ſeqq.

art. IIX. §. 2

promulget, idque *ex usu & observantia*, quemadmodum *Lehmannus* notavit. Et quia *Instrumentum Pacis* ipsum, hanc Cæsaris prærogativam agnoscit, omniumque Comitialium constitutionum, quæ in Corpore Recessuum Imperii leguntur, exordia, comprobant, frustra ab *Hippolito à Lapide* ea in dubium vocatur, cui à *Stamlero* heic responsum est. Similia apud Status quoque occurrunt: ut *placitum Imperii*, Reichs-Gutachten / fiat, omnes Status, vel major eorum pars, consentire debent, in modo tamen consentiendi, Electores & Principes eam sibi prærogativam, *ex observantia Imperiali*, competere asserunt, quod inter se invicem prius, per simultaneam re & correlationem, ut appellatur, convenire debeant, quam civitates Imperiales audiantur, nisi, quod ab his, observantia illa legitima in dubium vocata, atque huic differentiæ, utut hactenus sine ulteriori successu, contradictum sit, quemadmodum ex *actis* tam *superiorum*, quam *præsentium comitiorum*, quorum illa, præter *Londorpium*, *Autor* der Grundveste: hæc vero, *Hagemeierus* exhibet, amplius apparet. In curia solenni comitiali, ad audiendam propositionem Cæsaream, omnes Status, decenti ordine, se conferunt, eâ tamen distinctione, ut, juxta Imperatorem, vel ejus Commissarium, Electores, eorumque legati, & Principes præsentes ipsi, *equis vehantur*, principum vero ac cæterorum ordinum legati omnes, *pedites incedant*, prout *autor* des Berichts wie es auff Reichstägen pflegt herzugehen / annotavit, hinc cum ab Austriaco ac Salisburgensi legato, aliquando contra agebatur, apud Imperatorem, isti conquerebantur, daß sothanes Reiten selbige sich wieder das kundbare und alte übliche Reichs-Herkommen und Obser-

Chr. Sp. L. 7. c. 124. *art. XVI. §. 2.* *de Rat. Stat. in Imp. G. p. 1. c. 6. §. 2.* *de Reserv. Imp. §. 33. n. 3. seqq.* *Cont. part. VII. L. 6. c. 139. 269. 306. 307. part. II. c. 6.* *De Comit. Imp. Germ. p. 52. seqq.* *tit. von der proposition.*

Obſervantz/ auch zu nachtheiliger ſchmälerung der Chur-Fürſten Geſandten/ und denen in Perſon anweſenden Geiſt- und Weltlichen Fürſten allein ziemender / und von alters herbrachter præeminentz/und Hochheit ſich gantz neuerlich angemaßet/ petieruntque, das Chur-Fürſtliche Collegium und die perſönlich anweſende Fürſten / bey dero Reichskundigen alt hergekommenem Rechte zu handhaben. uti *Memorialium,* tum a *Collegio Electorali,* tum à *Principibus,* ſuperiorum comitiorum initio, exhibitorum, quæ *alibi* integra adduximus, huc pertinentia verba ſonant. Ita, ne in comitiis, ante publicationem hujus propoſitionis Cæſareæ, congreſſus Legatorum, ſuper publicis cauſis, haberi poſſent, adſcribitur dem Reichs-Herkommen/ in *noviſſimo Imperij Receſſu.* Ut ſuper ſingulis capitibus concluſa, & in Cancellaria Moguntinenſi concepta, ante publicationem, Ordinibus prælegantur, *uſu receptum* dixit *Pauermeiſterus.* Sed infinita eſt hujus argumenti materia, quare pergendum eſt.

Comm. de Legat. Stat. Imp. c. 17. §. 5.

de Ao. 1654. §. 3.

de Iurid. Imp. R. II, 2, 52.

III.

Effectus Obſervantiæ Imperialis. Judex. Modi probandi. contraria.

XXXI. Inter *Effectus* Obſervantiæ multi ponunt, quod ſit *fidiſſima juris præcedentis interpres, & declaret, quid in generalitate comprehendatur,* quemadmodum ex *Baldo, Deciano,* aliiſque, obſervat *Tabor. ita etiam omnem ambiguitatem per eam tolli, & rei geſtæ lucem adde-*

Relat. Argent. XCI. n. 3.

re,

re, ex aliis, *Arumaeus* pronuntiavit; sed de observantia, *P. 1. D. 25.* in sensu vulgari, ista accipienda sunt, sive de observantia *th. 56.* alicujus dispositionis, legis, testamenti, contractus. propius huc transferri potest, quod *vetustas habeat vim* *l. 1. §. ult.* *legis*, nominatim enim ad *observantiam Germaniae* id ap- *l. 2. ff. de* plicavit *Schottelius*: adeo vero id hîc procedit, ut & *juri* *aq. & aq. pluv.* *scripto praeferendam*, cum *Bidembachio*, dixerit *Klockius*, *d. libri praefat.* cum aliis *Richterus*: neque enim novum est, *posse etiam* *de contrib.* *quae publicis constitutionibus sancita fuerunt, per subsequen-* *c. 20. n. 91.* *tem Imperij usum & observantiam, quae tacito summae pote-* *p. 1. decis. 18. n. 15.* *status consensu, & approbatione fulcitur, denuo abrogari, aut certe mitigari, varieque immutari*, monente *Ittero*; nisi *de feud.* quod existimaverim, eas hîc excipiendas esse leges, qui- *Imp. c. 19. §. 8.* bus diserte provisum est, ne observantiam contra allegare liceat, cujus rei specimen habemus *in Constitutione* *de A. 1495.* *pacis publicae*, Wormatiae facta. alius effectus est, *quod* *tit. 10. wir setzen auch* *observantia haec odiosa, adeoque non extendenda sit*, de quo *Schottelius*, supra jam laudato libro, videndus est. *c. 7. n. 7.*

XXXII. Caeterum saepius videmus, super Imperiali Observantia, inter status disceptari, diversisque animorum motibus, eam modo in hanc, modo in illam partem trahi. in causa simultaneae re- & correlationis, à civitatibus Imperialibus desideratae, supra exemplum habuimus. occurrunt alia plura. quaesitum est, an in consultationibus Comitialibus, idem ordo materiarum retinendus sit, quem in proponendo servavit Caesar, *Stamlerus*, aliique, qui hinc *reservatum Caesaris* con- *de Reserv.* ficiunt, pro sententia affirmante, inter alia argumenta, *§. XXIX. n. 4.* *notoriam quoque Imperij observantiam*, allegant: alii, qui negativam tuentur, inter quos est *Autor* der Grund-*p. 3. c. 2.* veste/ observantiam hanc inficiantur. Pro praecedentia sua, ante legatos Electorales, extra casum peragen-

 dorum

dorum officiorum solennium, Principes adducunt, die
ap. Londorp. Cont. p. VII. L. 9. c. 112. Reichskundige *observantz*. ut ex *memorialis* illorum, Cæsari propterea exhibito, discimus; Electorales, prose idem nomen usurpant. Non immerito igitur dispiciendum est, quis in tali casu judex sit? sane, quia observantia idem ac lex est, jus vero Legislatorium, cujus pars interpretatio Legum authentica habetur, inter Imperatorem & Status est commune redditum, videtur & his conjunctim, quænam & qualis observantia sit, pronunciandi facultas competere: quod quidem extra causam judicii facilius admitti potest: sed ubi in judicio ad observantiam utrinque provocatur, aliud forte dicendum est, postquam enim Cæsari uni, in controversiis ejusmodi, inter Status coortis, jurisdictio competit, prout ma-
de A. 1570. §. 162. de A. 1654. §. 106. de Princip. & Stat. Imp. p. 1. c. 13. n. 14. Not. S.R.I. L.V. c. 2. Comment. de Legat. Stat. Imp. c. 15. §. 33. ap. Londorp. d. l. nifesti textus *Recessuum Imperij* docent, & *Mylerus*, *Baclerus* aliique Doctorum plures comprobant, frustra dissentientibus aliis, quorum opiniones conciliare *alibi* sustinuimus, sponte sequitur, & ipsum de meritis causæ, quæ in hanc nostram observantiam se diffundunt, judicare posse. videas certe, Status ipsos sæpius ad hanc Cæsaris jurisdictionem provocare; in materia præcedentiæ ante legatos Electorales, Principes, postquam in observantia se niti, dixerunt, à Cæsare petunt, durch dero Kayserliche *autoritát* zeitlich zuvermittehi und zuverordnen/ damit obangezogene (Electoralium Legatorum) Neuerung abgestellet werden móge; quanquam fateri cogamur, Imperatorem hîc raro secundum rigorem juris, & per sententiam vere judicialem, ejusmodi lites definire, plerumque remediis lenioribus, per modum temperamenti, ut vocant, disceptantes conciliare, consuevisse. quomodo præsentibus Comitiis, lis, super legitimatione Legatorum, apud Directorem Moguti-

guntinum solita fieri, A. 1677. excitata, dum Moguntinus, ut Legati Principum formulam sui mandati ad ædes directoriales ipsi afferrent, maxime ex hoc fundamento, quod *Observantia Imperii id requireret*, prætendebat, iterum composita est, *alibi* indicavimus. aliud exemplum simile, in processione ad actum propositionis Cæsareæ, superioribus Comitiis Anno 1654. circa jus equitandi, ex relatione, apud *Autorem* der Grundveste/ observare licet. *Commentar. de Legat. Stat. Imp. c.13. §.15. p. II. c.2. p. 76.*

XXXIII. Quemadmodum vero de Consuetudine dicitur, quod facti, adeoque probanda sit, nec simplex allegatio sufficiat, ita idem etiam *circa probationem juris publici usuarii*, hoc est, observantiæ hujus, obtinere, recte monuit *Rachelius*. Valet enim huc illud *Baldi*, quod *observantia non amplius habeat in potentia, quam probetur de usu.* atque hinc in *Ordinatione Judicii Aulici*, Consiliariis, Referentibus, injungitur, ne observantiam vel Consuetudinem, feudalem maxime, contra jus feudale clarum alleganti, credant, nisi legitime probaverit; ubi tamen excipienda erit observantia notoria; nisi quod interdum notoria dicatur, quæ revera talis non est, sed dubitandi rationem habet, uti *Schutzius* notat. quo posteriori casu, amplius rationem, quâ ista probatio instituenda sit, explicat idem *Rachelius*, nimirum non ita simpliciter, *ut constet aliquid factitatum esse, sed ita factitatum, ut pro jure receptum, seu tanquam juste factum, nec injuste ab aliis faciendum, comprobatum sit*, atque in sequentibus, hoc *testimonio peritorum* indigere, asserit, *quæ peritia quo major & cum prudentia atq; integritate animi conjuncta fuerit, eo majorem mereatur fidem.* *Intr. in I. P. c.10. Tit. V. §.1. V.1. D.4. t.17. l.d.*

XXXIV. Nominatim *per testes* probari observantiam posse, tradit *Schottelius*, quibus & *documenta publica* accedunt. Testes tamen non præcise decem, ut *Bocerus* *d. l. praef.*

F 2 aliique

aliique putant, neceſſarii ſunt, ſed duo ſufficiunt, ſe-
conclus. Fer. Ex. 2. §.16. cundum ea, quæ apud *Lauterbachium* allegantur, per
unum vero non probatur, ne quidem ad hunc effectum,
ut juramento ſuppletorio locus ſit, prout ex his quæ à
Concl. 423. n.21. ad l. C. quæ ſit long. conſuet. n. 5. L.2. q. 7 pract. 77. L.1. Eclog. 28. *Maſcardo, Perezio, Schulteſio,* aliisque traduntur, manife-
ſtum eſt. nec judici aut Magiſtratui, de ea atteſtanti,
creditur. Vid. *Philippi.* Sed incidunt hæc in locum com-
munẽ, de probanda conſuetudine, quare nihil addimus.

XXXV. Supereſt, ut quæ obſervantiæ *contraria* ſint,
vel verbulo indicemus. Opponitur autem eidem, velut
è regione, *nova uſurpatio,* quæ in *l. 1. C. de excoction. & translat. annon. milit.* dicitur. Noſtris ſolenni vocabulo,
Neuerung/ amatur explicari, de quo omnia fere acta pu-
blica plena ſunt. Alias obſervantia tolli poteſt vel *lege abrogatoria,* vel *deſuetudine plena:* prioris generis, ſupra
exemplum dedimus, in conſtitutione pacis publicæ:
d. l. praf. poſterioris, ſpecimen exhibet *Schottelius,* in pœna por-
tandi canem, quem, ex *vetuſto more,* apud Francos atque
Suevos, olim obtinuiſſe, ex *Gunthero,* & *Ottone Friſingenſe,* refert, quæ deinceps plane ceſſaverit, atque ita an-
tiquata ſit. Cæterum quomodo hæc antiquatio inter-
dum vel *univerſalis* ſit, ubique & in toto Imperio; vel
Introd. ad. I.P. c.10. *particularis,* in una vel altera parte, à *Rachelio* iterum ex-
poſitum eſt. Tale quid & *pactis* fieri poteſt: ita olim in
Imperio Germanico obſervantiæ fuerat, ut in literis
etiam à Collegio Electorali ad Reges directis, titulus
dignitatis Regiæ uſurparetur, at mutatum id eſt, adverſus
Regem Chriſtianiſſimum, poſtquam conventionem
cum Electoribus, tempore pacificationis Weſtphalicæ
iniit, ut Illi hi *Majeſtatem,* his Ille *Fraternitatem,* darent.

Sed jam diu ratio inſtituti noſtri flagitat,
ut denique finiamus.